

Nr 77.

Av herr **Persson** i Tofta, om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande vissa ändringar i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster.

Prästernas befordran och sättet för deras tillsättande synes mig i flere avseenden vara så pass otillfredsställande, att jag, trots det att nu gällande lag angående tillsättande av prästerliga tjänster började tillämpas så sent som år 1911, vågar påkalla riksdagens uppmärksamhet på de olägenheter, som vidlåda den nuvarande ordningen på detta område. Vad först det så kallade »stiftsbandet» beträffar, så ha under tidernas lopp många försök gjorts att få detsamma lossat. De motiv, som vid skilda tidpunkter anförts härför, äro i sammanträngd form huvudsakligen följande:

Under tider, då samfärdsmedlen voro helt andra än nu, då även den andliga förbindelsen mellan de olika landsändarna var i hög grad försvårad, så att utvecklingen inom de samma kom att i flera fall gå i vitt skilda riktningar, kunde det vara naturligt, att stiftet också skulle komma att var för sig utgöra en helhet med ingen eller ringa förbindelse sins emellan. Andra tider hava emellertid inträtt. Förbindelserna mellan de olika landsändarna mångfaldigas år efter år och i följd därav utplånas allt mera av de egenheter i plägseder, levnadssätt och språkbruk, som karaktärisera inbyggarna i de olika landskapen och skilja dem från varandra. Vi äro i detta hänseende komna så långt, att vi ej längre i första hand känna oss såsom norrlänningar, östgötar, skåningar och så vidare utan såsom svenskar. Endast på det kyrkliga området vidmakthålles ännu genom stiftsbandet en isolering stiftet emellan, som, fordom måhända berättigad, numera knappast är behöfvlig eller ens naturlig. Såväl församlingarnes som prästerskapets verkliga intresse fordrar allt bestämdare att vad som ännu återstår av prästerskapets ursprungliga indigenatsrätt helt och hållet

må försvinna. För stiftsbandets lossande talar såväl prästerskapets berättigade och allt allmännare krav att i likhet med varje annan tjänsteman och fri svensk medborgare få söka sin utkomst och sitt verksamhetsfält i vilken del av Sveriges rike som helst, som även församlingarnas rätt att vid val av själasörjare få välja den de anse lämpligast utan hänsyn till huruvida denne hör hemma inom något visst område av det gemensamma fäderneslandet. Därav att prästerskapets ansökningsrätt är bunden inom ett visst område följer med nödvändighet, att befordringsmöjligheterna bliva högst olika inom de olika stiftet, så att inom flera stift förtjänta prästmän länge få gå obefordrade, under det i andra en betänklig prästbrist råder. Så länge indigenatsrättens skiljemurar ännu i särskild grad markera den svenska folkkyrkans sönderfallande i lika många småkyrkor som det finnes stift, så länge förhindras en hälsosam omsättning av de själavårdande krafterna och därigenom den andliga livaktighet, som i nya friska flöden kunde tillföras den ena landsändan från den andra. Kyrkan stelnar i sina stift och dessa åter i sina traditioner, former och plägseder, kassor och särintressen. Prästernas redan förut nog så stora benägenhet att växa fast i smärre åskådningar och i vissa former befordras för visso av deras isolering i de särskilda stiftet med där rådande ensartade förhållanden. Många, om också ej de flesta, torde känna sig bundna av den tvungna instängdheten och omöjligheten att vinna transport till annan tilläventyrs större verkningskrets, där deras särskilda anlag kunde bättre utveckla sig, — kyrkan och församlingen till gagn. Även på detta sätt bliva till sist församlingarna lidande av det hämmande tvång på det andliga livets cirkulation som heter stiftsbandet. Fri och utsträckt ansökningsrätt beträffande folkskollärartjänster, även extra ordinarie sådana, förekommer, utan att olägenheter därav förmärkts. Och dock är folkskollärarekåren ojämförligt mycket större än hela vårt lands prästerskap tillsammans. En början av stiftsbandets lossande var redan gjord nämligen beträffande Härnösands och Luleå stift, varav ingen olägenhet förmärkts. I Finland har en präst ansökningsrätt över hela landet och efter vad som med förhållandena där förtrogna meddelat skulle det finska prästerskapet icke vilja få tillbaka det gamla tillståndet. Ej heller inom annan protestantisk kyrka i Europa finnes något dylikt tvång som stiftsbandet.

Ja, detta är väl i stort sett huvudsumman av de motiv, som vid skilda tillfällen anförts för stiftsbandets upphävande. De flesta av dessa motiv äga fortfarande sin fulla giltighet, under det att några av dem numera torde väga åtskilligt tyngre än på den tid, då de först åberopades.

Riksdagen avlät också en skrivelse till Kungl. Maj:t år 1909, vari hemställdes, »att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående stiftsbandets upphävande samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda».

Någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida har emellertid mig veterligen icke vidtagits i denna angelägenhet.

Av herr Anderson i Knapasjö med flera vid 1914 års A-riksdag motionsvis framfört krav på skrivelse till Kungl. Maj:t i förenämnt syfte avvisades av riksdagen just med hänvisning till den 5 år förut avlätna ovannämnda riksdagsskrivelsen.

Då emellertid nu ytterligare 5 år förflutit sedan dess eller alltså 10 år sedan skrivelsen avläts men densamma ännu inte föranlett någon åtgärd, så torde det inte kunna betecknas som omotiverad otålighet, men däremot troligtvis främja fortgången av frågans lösning, om riksdagen nu ånyo skriver till Konungen i denna sak.

Men även om den inskränkning i prästernas ansöknings- och befordringsrätt, som det så kallade stiftsbandet innebär, upphäves och avsevärda olägenheter härigenom tvivelsutan bleve avlägsnade, så är detta i alla fall inte tillräckligt för att få prästernas befordringsfråga samt prästerliga tjänsters tillsättande tillfredsställande ordnad.

Ett prästval förrättat enligt nu gällande lag kan ju tyckas vara en rätt så demokratisk tillställning, och det är helt naturligt vanskligt att föreslå några ändringar härutinnan i synnerhet om ändringsförslagen gå i antidemokratisk riktning eller inskränka församlingarnas rättigheter. Har man emellertid varit med om några prästval eller varit i tillfälle att iakttaga sådana på nära håll, så kan man inte gärna undgå att finna, att det inte på långt när är bra som det är, varken för prästerna eller församlingarna. När en prästerlig beställning är ledig och det upprättade förslaget blivit bekant, så bildas vanligen partier, och det igångsättes en agitation, som i hänsynslöshet brukar överträffa till och med de politiska valens. En grupp håller på den ene, en annan grupp på den andre, under det att en tredje grupp agiterar för kallande av fjärde provpredikant. Denna valstrid brukar avsätta mycken bitterhet i sinnena, en bitterhet som kvarstår långa tider efter valet. Den parten som förlorar i dragkampen möter den nya prästen redan från början med misstroende och fientlighet, men även den parten, som får sin speciella kandidat utnämnd, blir också ofta besviken, ty det är nog i allmänhet så att församlingens kompetens att på grund-

valen av en provpredikan kunna bedöma en prästmans lämplighet för verksamhetsområdet inte kan sättas så synnerligt högt. Det är mången gång så pass oväsentliga saker som utseende, sätt att föra sig, dialekt eller röstresurser som bliva avgörande för att nu icke tala om alla de rövarhistorier, som utspridas om de på förslaget uppförda eller åtminstone någon av dem. Så som förhållandena nu äro lär väl ingen våga påstå, att prästernas befordran sker efter objektiva eller rättvisa grunder, och detta missförhållande måste i sin ordning inverka menligt för såväl prästerskapet som församlingarna. En präst med hög lärdom och de bästa kvalifikationer i övrigt för sitt kall kan till följd av någon i sig själv ganska oväsentlig egenskap som inte slår an på allmänheten eller till följd av några från tid till annan fortlevande och beskäftigt spridda lögnhistorier få gå obefordrad i all sin tid. Till följd av tjänsteår och övriga meriter kommer han på förslag över allt, där han söker. Han provar men erhåller inga eller ett fåtal röster och blir efter hand mistrogen både mot sig själv och andra, skygg och osjälvständig, i synnerhet som utebliven befordran oftast också sätter honom i ekonomiskt trångmål. Det är inte nog att han själv och hans familj få lida, den församling där han har sin verksamhet blir helt naturligt också lidande härpå.

Jag håller före att en omläggning av sättet för tillsättande av prästerliga tjänster i syfte att få de av mig framhållna synpunkterna tillgodosedda förtjänar att allvarligt övervägas. Att församlingarnas rättigheter härvid måste mer eller mindre inskränkas torde vara ofrånkomligt.

Den enklaste och radikalaste utvägen vore väl att Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande domkapitel, men utan föregående val av församlingarna, tillsatte de prästerliga tjänster, åtminstone kyrkoherdebefattningarna, som bliva lediga. Det kan sättas i fråga, om inte en sådan väg till sist också skulle visa sig vara den bästa.

Jag förutser emellertid, att en så kraftig inskränkning i församlingarnas rättigheter skulle stöta på starkt motstånd, och man torde väl därför vara hänvisad till att söka någon framkomlig medelväg, så att församlingarnas valfrihet till en viss grad bibehålles t. ex. att visst minimideltagande i valet och viss kvalificerad majoritet skulle erfordras, för att Kungl. Maj:t skulle vara bunden av valresultatet.

Andra sätt än de nu antydda kunde kanske utfinnas för avlägsnande eller förmildrande av de olägenheter, som vidlåda det nu rådande systemet på detta område, och det finge väl ankomma på Kungl. Maj:t eller eventuellt utsedda sakkunniga att undersöka möjligheterna härutinnan.

En ändring är verkligen av behovet påkallad, därvid man bör taga sikte på att så mycket som möjligt komma ifrån partibildning och valagitation i församlingarna för och emot dess blivande kyrkoherde, ty fördelen av att slippa sådan partibildning och agitation är så påtaglig, att den säkert är värd ett litet offer till och med av den kommunala självstyrelsen.

Jag kan inte underlåta att fästa uppmärksamhet på ett annat område, som, ehuru inte fullt analogt med det nu ifrågavarande, dock i någon mån förtjänar att tagas till jämförelse. Det gäller tillsättande av våra domare, vilka onekligen ha att fullgöra synnerligen viktiga och allmänheten nära berörande uppgifter i samhället. Förfarandet är inte detsamma i städerna och på landet. Borgmästares utnämning föregås av val, under det att häradshövdingarna utnämnas till sina ämbeten utan föregående val. Nu är jag fullt medveten om att det är åtskilliga andra faktorer än det olika förfarandet vid tillsättningen som inverka, men om man i alla fall skulle taga sig för att i stort jämföra kompetens och auktoritet hos domare i städerna och domare på landet, så är det inte tvivelaktigt, till vilket resultat man skulle komma.

Fördelen av att domare inte väljas utan utnämnas till sina ämbeten efter fullt objektiva grunder synes mig uppenbar, och jag hyser den mening, att förhållandet är detsamma beträffande prästerna.

Jag får alltså föreslå,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen angående tillsättande av prästerliga tjänster, att inskränkningen i prästernas ansökningsrätt till det stift de tillhöra upphör och att Kungl. Maj:t erhåller sådant ökat inflytande vid tillsättande av prästerliga tjänster, att objektivitet och rättvisa kunna bli behörigen tillgodosedda samt de demokratiens avigsidor, som vidlåda det nuvarande tillväggångssättet, i möjligaste mån bortelimineras.

Stockholm den 18 januari 1919.

I motionen instämmer

C. Edor Anderson
i Knapasjö.

P. J. Persson,
Tofta.

